

„... teljes joggal használjuk a zenei kifejezést (ti. a tételt), mert a helyébe kívánczó segédszavak — rész, egység kontúrtaalanok ahhoz, hogy pontosan fedjék a jelölendő képzeletet.” Kérdésünk, miért nem vállalja Koncsol egy érdeklődéseinek megfelelő terminológia megteremtésének izgalmas kalandját.

FARAGÓ Kornélia

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T

MEGNYÍLNAK A KÖNYVKIADÓK

Boticelli, Bosch, Giotto, Rembrandt, Raffaello, Veronese stb. mintegy tíz-tizenöt évvel ezelőtt kiadott, jobbára olasz eredetű kiadványok alapján szerkesztett, inkább gyönyörködtetésre, mintsem komoly tanulmányozásra szolgáló színes mappái, valamint a túlnyomórészt századunk klasszikájával, lezárt művészeti folyamataival, kipróbált értékeivel foglalkozó könyvek mellett ma már egyre több olyan kiadvánnyal lepnak meg bennünket a hazai kiadók, amelyek közvetlenül napjaink művészetét tematizálják. Ez a könyvkiadásunkban tapasztalható, rugalmasabb kiadói politikára való kezdeményezés valahol a hetvenes évek elején, McLuhan és Eco kapitális műveinek kiadásával vette kezdetét, jelezve, hogy a nagy kiadók is — mint amilyen a Prosveta és a Nolit — egyre inkább annak az időszzerű világfolyamatnak a nyomában kívánnak lenni, melynek globális hangulatát és szellemi légkörét kiemelkedőbb foyóirataink szinte azonnal, késedelem nélkül érzékeltették, aktívan részt véve az időszzerű problémákról folytatott párbeszédben.

A könyvkiadás merevebb természetére való tekintettel igaz meglepéssel tölthet el bennünket minden olyan aktuális művészeti jelenség bemutatása, amelynek pályája még nincs teljesen lezárva, vagy még nem alakult ki róla egységes kritikai álláspont, de akkor is, ha olyan szerzővel van dolgunk, akinek álláspontjai józan és szükségszerű polémiára készítenek.

Egy ilyen kézirat Edward Lucie-Smith *Umjetnost danas* című nagyméretű munkája, amely a zágrábi Mladostnál jelent meg 1978-ban¹. A neves művészettörténész a modern művészet kezdetét századunk elejére helyezi, a fauvizmussal és az expresszionizmussal vezeti be, s a huszadik század művészetének fejlődését egészen a tegnapokig, az olyan időszzerű irányzatokig követi végig, mint a body art, earth art vagy a

¹ Eredetiben: Edward Lucie-Smith: *Arte oggi dall' espressionismo astratto all' iperrealismo*, Mondadori-Kodansha, 1976

konceptualizmus, melyeknek menete még nincs teljesen lezárva, esetleg szubtilisebb formában jelentkeznek napjainkban. Az okozati összefüggéseket keresve a szerző az időrendiség elve szerint elemzi századunk művészetének cseppet sem egysíkú fejlődési ívét, kitérve valamennyi jelentős irányzatra és mozgalomra, amelyek hatottak a művészet rendszerének végső alakulására.

Ezúttal nem is a mű részletes ismertetésére szeretnék kitérni, sokkal inkább Lucie-Smithnek egy olyan furcsa okozati következtetését tenném szóvá, amely zavart kelthet századunk művészetének, pontosabban egyik művészeti periódusának értelmezésében. Szinte azonnal szembetűnik, hogy a szerző a kelletténél nagyobb jelentőséget tulajdonít a pop artnak, hiszen belőle eredezteti a konceptuális művészet tágabb fogalomkörébe tartozó poszt-objektuális jelenségeket, amilyen a testművészet, a szegény művészet, a minimális művészet, föld művészet stb. Bár a pop art meghatározó szerepe tagadhatatlan napjaink művészetének végső alakulásában — gondolok itt elsősorban a happeningre és a környezeti akciókra —, hatása azonban mégsem abszolutizálható.

A pop art jelentőségének túlbecsülésével szemben a szerző például említést sem tesz a konkrét vizuális költészetről, holott a századelőn kicserázott konkrét művészet, majd az ötvenes évek táján megformálódott konkrét költészet volt az első olyan művészeti modell, amely a külső világ jegyeinek elvetésével a nyelv tematizálását igyekezett affirmálni, a konceptuális, tárgy nélküli művészetre való hatása tehát tagadhatatlan, sőt meghatározó jellegű.

Ez az elvi elferdítés — hogy annak nevezem — azonban nem jellemző a nyugati művészetfilozófiai gondolkodás egészére, hiszen *Art — Action and Participation* című kevésbé jelentéktelen munkájában például Frank Popper a konkrét vizuális költészetnek is megadja az öt megillető helyet². Valószínű tehát, hogy a tévedés Lucie-Smith művészetszemléletének sajátos kivetülése, amit a művészet világában otthonos olvasó önállóan is képes korrigálni, a kevésbé tájékozott művészetkedvelő azonban annál kevésbé.

Ugyancsak külföldi szaktekintély, Karin Thomas a szerzője a Jugoszlavija könyvkiadó által idén forgalomba hozott *Mali leksikon 20. veke* (A huszadik század művészetének kislexikona) című kézikönyvnek, amely kitűnő képanyagával több is annál³. A könyv megjelentetését többek között a huszadik század művészetében, annak is utolsó húsz évében végbement gyökeres változások, fogalmi- és értékátminősítések, valamint új jelenségek, új nevek, új anyagok és médiumok tették indokolttá. Thomas könyve az impresszionizmustól errefelé datálódó művészeti csoportosulások, mozgalmak, technikák, izmusok és artok értelme-

² Frank Popper: *Art — Action and Participation*, Studio Vista, London, 1975

³ Eredetiben: Karin Thomas: *Sachwörterbuch zur Kunst des 20. Jahrhunderts*, Verlag DuMont Schauberg, Köln, 1973

zését öleli fel, beleértve számos szakkifejezést és a korszerű művészet-kommunikációban meghonosodott fogalmat.

A fordító illetve a kiadó következetlenségére vall, hogy az integrális részben feltüntetett elnevezéseket és fogalmakat hol eredeti átírásban adja vissza, hol pedig szerbhorvát fonetikus transzkripcióhoz folyamodik (ha már a *décollage-happeninget* *dekolaz-hepening*ként adták vissza, akkor az *earth artot* is *it art*nak kellett volna írni, nem pedig eredetiben). A hasonló félreértésekből adódó problémákon valamivel könnyít a könyv végén található névjegyzék, amely a személy- és vezetékneveket a fonetikus mellett eredeti kiírásban is feltünteti. Ettől a bosszantó következetlenségtől eltekintve Karin Thomas kislexikona olyan adattár, amely egyetlen művészetkedvelő könyvtárából sem hiányozhat, hiszen valamivel több mint kétszáz fogalmat ismertet, tartalmilag pedig majdnem egy az egyben fedi Lucie-Smith reprezentatív munkáját.

Hogy az időszerű művészeti folyamatokat érintő szerzői munkák tekintetében már nálunk sincs hiány, bizonyítja Želimir Košćević *Ispitivanje međuprostora* (Térközök vizsgálata) című tanulmánykötete, amely a zágrábi Znaci ifjúsági kiadónál jelent meg 1978-ban. Košćević a zágrábi Egyetemista Központ galériájának volt majd tíz évig a vezetője, jelenleg pedig az intézmény igazgatója. Sajátságos helyzetéből kifolyólag közvetlen közlelről lehetett tanúja az utóbbi évtizedben végbement gyökeres művészeti változásoknak, forrongásoknak, számos megmozdulásban pedig ő maga is részt vett. Könyve mindenekelőtt az új művészeti gyakorlat zágrábi képviselőinek munkásságával — például Trbuljakéval és Dimitrijevićével — foglalkozik, ám nem törekszik parcialitásra, hanem a konceptuális művészet mellett minden olyan grafikai, fényképezeti és környezetalakítási eredményt számba vesz, amelyek a hetvenes évek elején uralkodó pezsgő szellemi légkörben alakultak ki. A várakozásokkal ellentétben a galerista Košćević értékrendjében a zárt kiállítóteremben kívül: utcákon, tereken és természetben megvalósuló művészeti jelenségek részesülnek előnyben. Könyvét az általa vezetett egyetemista galéria tevékenységével kapcsolatos jelentősebb művészeti dokumentumok egészítik ki. Itt kell aláhúzni, hogy a zágrábi Egyetemista Központ galériája éppen Košćevićnek köszönve vált annak idején az új művészeti kezdeményezések egyik legaktívabb támogatójává.

Ha a fenti könyvjegyzéket kiegészítjük a már bemutatott *Új művészeti gyakorlat 1966—1978* című kiadvánnyal, Denis Poniž konkrét költészeti antológiájával és Slavko Matković vizuális költeményeinek gyűjteményével, akkor nyilvánvaló, hogy az utóbbi időszak könyvkiadói politikáját a fokozódó rugalmasság és reagálókészség, az időszerűségekre való törekvés jellemzi.

SZOMBATHY Bálint